

műhely

KIBÉDI VARGA ÁRON

Napló

2011. JÚLIUS–DECEMBER

(*Július 8–11.*) Philippe Noble és felesége Désirée Schijns – francia barátok, akiket Amszterdamból ismerünk – meghívtak pár napra Bécsbe. Én ezt a várost eddig csak légópincék mélyéről ismertem: délelőtt az angolok, délután az amerikaiak, este meg az oroszok repültek el fölöttünk. Azt viszont nem tudtam, hogy itt nem bombáztak, csak végigrepültek. Most látom csak, hogy a monarchia fővárosa az évszázados Habsburg uralom alatt milyen változatos és szép város lett. A régi idők nosztalgijája persze megmaradt; az egyik legnagyobb cukrászda neve ma is: „DEMEL, K. u. K Hofzuckerbäcker, Wien”. – Elmegyünk sok szép épület mellett és hirtelen látok egy patikát: „Gottes Auge Apotheke”. Isten szeme mindent lát?

Alig hogy megérkeztünk, Sophie mindjárt a Berggasse 23-ba siet, Freud házába, amiből most múzeumot csináltak. Feltűnően sok a látogató, főleg külföldiek, és ezek között is különösen sok a csinos fiatal nő.

(*Július 17–22.*) Részt veszek Bolognában egy nemzetközi retorikakongresszuson. Bologna csodálatosan szép régi város, rengeteg a templom és a palota. Gyalogosok teljes biztonságban közlekednek, mert minden utca boltíves a gyalogjárók számára, az autók mellettünk futnak. Politikailag elég baloldali város, ez abból is látható, hogy az egyik busz végállomása a Rosa Luxemburg téren van.

A szállodám elég messze van a kongresszus színhelyétől, sokat járok a boltívek alatt és egyik este hazafelé menet arra leszek figyelmes, hogy egy elhagyatott utcában egy fiatalember hegedül; előtte sapka, tehát pénzt is szívesen látna. Nem tudok jól olaszul, ő meg nem ért más nyelven, de valahogy sikerül mégis megértetni velem, hogy itt nem sok sikere lesz, száz méterrel arrébb több vendéglő van, arra sokkal többen járnak, miért nem oda megy. Ő rám néz, mosolyog, és azt mondja, hogy ő Istennek játszik (per Dio).

(*Július 26.*) Egy vendégkörben vacsora közben apám családjáról mesélek Sophienak. Heten voltak testvérek, őt elsősorban Elemér bácsi érdekli. Baracskán volt orvos, és amikor eljött hozzá kétségbeesetten egy fiatal takarítónő, mert a közeli kastély tulajdonosa, aki mellesleg Horthy Miklósnak jó barátja volt, „felcsinálta”, ő beperelte a kormányzó barátját és erről, a baracskai orvos pereskedéséről, az egész magyar sajtó írt. – Jóval később ellátogatott egyszer hozzám, Amszterdamba és

megmutattam neki a vöröslámpás negyedét. Mindjárt megkérdezte, hogy nem tudom-e elintézni, hogy ő legyen ennek a városrésznek az ellenőrző orvosa.

(Augusztus 11.) A „véletlen” egészen különösen kapcsol össze eseményeket, a médiák általában két dolgot szeretnek ugyanakkor emlegetni. Pár hete a norvég tömeggyilkos mellett a huszonhét éves Amy Winehouse énekesnő váratlan haláláról beszélt mindenki, most pedig Kadhafi bukásához a New York-i szexuális kalandjai miatt emlegetett Dominique Strauss-Kahnt (DSK) kapcsolják.

(Augusztus 13.) Megint Bretagneban vagyunk pár hétig. Az idő nem túl jó, de az óceán vize elég meleg, ezért ha csak lehet, kifutok úszni a tengerpartra. Feltűnően sokan olvasnak, ma éppen egy fiatal nőt látok, aki nem valamilyen bestsellert, hanem Lao-cét olvas.

(Augusztus 19.) A tengerparton a hullámokat nézem és fölöttük a felhőket. Hullámok és felhők: minden hullám hasonlít az előzőre és mégis mindegyik más. A felhőknél bonyolultabb a helyzet: nagyok vagy kicsik, sötétek vagy világosak, lassan vagy gyorsan mozognak az égen, de itt is van valamilyen hasonlóság, ha az ember a tengerparton fekvő félig becsukott szemmel nézi őket.

(Augusztus 26.) Minden pénteken nagy piac van és itt nemcsak élelmiszert árulnak, hanem ruhaneműt, matracot, sőt még ingaórát is. Egy fiatalember pedig összehajtogatható borosüvegeket próbál eladni („bouteille pliable”).

(Szeptember 2.) Megint Freiburgban vagyunk. Rengeteg magyar könyvem van és most véletlenül előkerült egy vékony kötet, Vásárhelyi János kolozsvári református püspök 1943-ban megjelent gyászbeszédeinek gyűjteménye, 1919-től 1943-ig. És mindjárt a második 1924-ből az én nagyapám sírjánál hangzott el: „Varga Lajos igazgató-tanító 1924”! „Szegény volt az ő háza (...) telve gyermekkel. (...) Ez adta neki azt a gazdag lelkiéletet, mely egy szépen kinyílt virág színpompájában és egy meglegedett gyermek hangos felkacagásában nagyobb gyönyörűséget talált, mint más talán az élet minden hatalmának és dicsőségének birtoklásában. (...) Én azt hiszem, a szerető férjet, hűséges édesapát, derék tanítót, a mi pihenőre tért testvérünket azért ragadta magához oly váratlanul égi Atyánk, mert irgalmas szíve meglátta, hogy gyöngye, érettetek és népünkért annyit vívódó szíve nem bírja már a küzdést.” Én Varga-nagyapámat nem ismertem, apám szerint szívszélhűtésben halt meg az utolsó este, mielőtt áttelepült volna Erdélyből Magyarországra. Kime nekült fiai ugyanis elintézték volt időközben a magyarországi nyugdíjat, nem volt tehát szükség arra, hogy továbbra is Kolozsvárt maradjon.

(Szeptember 10.) Bismarck nem különösebben érdekel, de két összefüggésben mindig rá gondolok. Az egyik tény az, hogy ő vezette be a 65 éves korhatárt a nyugdíjazásra, mert az átlagéletkor akkor 67 év volt, a másik pedig, hogy azt írja valahol, hogy ő ugyan vallásos, de nem imádkozik, mert ha Isten mindentudó, akkor úgymint tudja, hogy egy ember mit fog tőle kérni.

(Szeptember 23–24.) Freiburgban töltött két napot a pápa. Ekkora felfordulást nemcsak itt, de sehol másutt sem láttam eddig. Mióta annakidején, valószínűleg a KGB megbízásából, merényletet követtek el a lengyel pápa ellen, jobban ügyelnek a hatóságok, mint bármely hazai vagy külföldi államférfi esetében. Nagy plakátok hirdették mindenütt, hogy a városnak abba a két részébe, amit a pápa felkeres, semmiféle botot, vasdarabot vagy más veszélyes tárgyat vinni nem szabad. A földalatti vízvezetékekhez vezető vasrészeket leragasztották. Az utcák jó része le volt zárva, mindenütt rengeteg rendőr, motorbiciklin vagy rendőrautóban. Egy utcasarkon várnom kellett, mert egymásután tizenkét (!) rendőrkocsi fordult be előttem. A villamoson viszont két napig ingyen lehetett utazni. Amikor a pápa elutazott, egyszerre két útvonalat is lezártak, hogy esetleges merénylők ne tudják előre, hogy XVI. Benedeket merre viszik ki a repülőtérre.

(Szeptember 29.) Egy fénykép: Hitler 1945 márciusában Vaskereszttel tüntet ki Berlinben egy tizennégy éves fiút. A huszadik század rengeteg diktátort ismert, közülük talán a Türkmenisztánban uralkodó Saparmourat Niazov a legabszurdabb: a hónapokat átkeresztelte, január az ő nevét viseli, április az anyja nevét. De a négy leghírhedtebb persze Sztálin, Mao, Hitler és Pol Pot. Ezek közül háromnak van egy örült, de „védhető” elmélete, elsősorban az osztály nélküli társadalom. Hitler a legérthetlenebb. Hogy lehet az összes többi néppel szembeállítani egy magasabb rendű népet (Herrenvolk), hogy lehet a saját nevére átkeresztelni utcákat, embercsoportokat (Hitlerjugend) és azt gondolni, hogy ez megmarad a diktátor halála után is? Egészen különös, hogy még csatlósokat is sikerült találnia a szomszédos országokban: Tiso páter, Szálasi, Mussert, Degrelle, Laval, Quisling. Vagy a csatlósok azt hitték talán, hogy az ő népük is Herrenvolk?

(Október 2.) Sophie átugrott pár napra az apjához Quimiacba. Akkora a hőség, mondja késő este mobiltelefonján (amikor a többiek már alszanak), hogy félórát úszott a tengerben!

(Október 4.) Ma mutatták be itt Freiburgban Kurtág György 1984-ből származó *Kafka-Fragmente* című kb. egy óráig tartó darabját egy gyönyörű régi épületben. A terem teljesen megtelt; az érdeklődés már csak azért is érthető, mert egy hegedűművész mellett egy énekesnő is fellép, aki a német szöveget énekli, ill. mondja, hol hangosan, hol halkán és egészen különleges testmozdulatokkal. A siker óriási. – Ez a mű egyébként egyáltalán nem hasonlít Kurtág későbbi minimalista kompozícióira.

(Október 6.) Meghalt rákban aránylag fiatalon Steve Jobs, az Apple feltalálója és állandó zseniális tökéletesítője. Az egész világon mindenki erről beszél, hiszen ma már milliók, talán milliárdok élete elképzelhetetlen az ő számítógépei és mobiltelefonjai nélkül. Obama, Sarkozy és Cameron megemlékeznek róla, a tévé mutatja, hogy az Apple párizsi, tokiói és más épületei előtt fiatalok és öregek virágcsokrokat és kis leveleket helyeznek el.

(Október 22.) A mai *El País* egész oldalas cikket szentel Albert Camus halálának. Az autóbaleset szerintük nem volt véletlen: a szovjet KGB rontotta el az autót, mert Camus 1956-ban kiállt a magyarok mellett és keményen támadta a szovjet fellépést, különösen a szovjet külügyminisztert.

(Október 23.) Rotterdamban vagyok, a hollandiai magyarság emlékünnepet rendez a forradalom ötvenötödik évfordulója alkalmából. Rengeteg régi ismerőssel találkozom, jól elbeszélgetünk. Három ünnepi szónok van – Tóth Miklós, Tőkés László és Balkenende – és ezek közül kiemelkedik Balkenende, a volt holland miniszterelnök beszéde. Nagyon jól beszél, többször járt Magyarországon és nagyon szereti a magyarokat.

(Október 28.) Amszterdamban Margit lányom, aki nagyon szeret lovagolni, elvisz késő este egy lovardába: Hollandsche Manege (sch-vall), 1892-ben alapították. Margit felvezet az emeletre, onnan nézünk lefelé. Egy tanár oktat egy tucat egészen fiatal lovas – nagyobb részét lányok – hol jobbra, hol balra vezeti őket, hol együtt, hol kettéválva, hol gyorsan, hol lassan lovagolnak. Csodálatos látvány.

(November 3.) Tagja vagyok egy hollandiai betegségbiztosító vállalatnak, a nevét mindig lerövidítve közlik: CVZ. Arra gondolok, hogy ezt a három betűt minden nyelven másképpen ejtik ki: *szévézet* hollandul, *cévézé* magyarul, *céfaucet* németül stb.

(November 5.) Ódor László, a stuttgarti magyar kultúrintézet igazgatója előadást tart a freiburgi magyar egyesületben. Mivel mindenki kétnyelvű, arról beszél, hogy mi az, amit csak az egyik nyelven lehet mondani, de a másikban nem. A német *Heimat* szónak például nincs megfelelője magyarul. A „haza” *Vaterland*, nem *Heimat*.

(November 9.) Hihetetlenül meleg van, de a nap persze ilyenkor már elég korán lemegy. Annak a különös jelenetnek vagyok a tanúja, hogy késő délután egy közeli játszóparkban anyák játszanak a félhomályban a gyerekeikkel.

(November 13.) Ma hajnalban állandóan azt hallom a felébredés előtt magyarul: 63-79-18. Telefonszám? Utánanézek, de nem ismerek senkit se ezzel a számmal. Utána pedig megszólal valaki álmomban franciául: „Ott még egy autóegyetem is van”. Autómérnököket képeznének ki? Ilyen is van?

(November 18.) Mit jelent az, hogy a „lélek halhatatlansága”? Ezt a fogalmat sokan emlegetik, olyanok is, akik nem hívő keresztények. A lélek elpusztul, de a test megmarad? De ez a fogalom talán nem is tartozik a kereszténységhez, hiszen Jézus élete éppen a test feltámadását mutatja meg.

(November 22.) Elmentem egy rendezvényre Mexikóról. Rengetegen jöttek, a rendezők nagyon kedvesek voltak, mindenkit pezsgővel fogadtak, de azután nagyot

csalódtam: persze szép fényképek a maya piramisokról, de az egész csak azért, hogy rábeszéljenek 2012 elején egy tíznapos turisztikai csoportutazásra. Én annak idején jártam ebben a csodálatos országban, láttam a maya „piramisokat”, olvastam D. H. Lawrence nagyszerű könyvét is, de amikor az előadás után feltettem kérdéseket, főleg a maya kultúráról, zavarba jöttem, nem tudtak válaszolni.

(December 8.) Azt hiszem, hogy a legtöbben egyszerre csak egy regényt olvasnak és egy új regénynek csak akkor kezdenek neki, amikor az előzőt már befejezték. Én nem, most is több könyvet olvasok egyszerre. Az 1943-ban Goncourt díjat elnyerő regényt: Marius Grout *Passage de l'Homme* (nem hinném, hogy lenne magyar fordítása). Nagyon különös, vallásosnak is mondható regény. Egy kis faluban megjelenik váratlanul egy férfi, rengeteget dolgozik, de misére nem jár, a pappal állandóan vitatkozik. Egy idő múlva eltűnik, épp olyan váratlanul, mint ahogy jött. A Szigeteket keresi. Nem találja meg őket, hosszú idő múlva jön csak vissza: meghalni. A második könyv, amit most olvasok, nagyon különös szöveg: *A tisztaság testvérei*. A 10. században írták arabul, 2010-ben jelent meg magyar fordításban. Emberek és állatok vitatkoznak egy király előtt, az emberek magától értetődőnek tűnő fölényét támadják az állatok. Az állatok is okosak, a bogarak éppúgy, mint a medvék és a többiek; sok mindent másképpen csinálnak ugyan, mint az emberek, másképpen járnak, mást esznek, stb., de ez nem jelenti azt, hogy alacsonyabb rendűek. És a harmadik: 1925-ben jelent meg D. H. Lawrence regénye Mexikóról (*The Plumed Serpent*, magyarul *A tollas kígyó*, 1929). Két férfi elhatározza, hogy helyreállítja a spanyol hódítók által bevezetett kereszténység előtti maya vallást, annak isteneit, Huitzilopochtlit és Quetzalcoatlot „utánozva”.

(December 15.) Mailen jelzi Karcsi, egy Argentínában, pontosabban Barilochében élő unokaöcsém, hogy megkapta és nagy érdeklődéssel olvasta a naplóm, amelyet a júniusi könyvhéten vett meg neki egy ismerőse és dedikáltatta is velem. Karcsi annakidején középiskolai tanár volt és egy osztályával eljött egyszer Párizsba. Írt nekem és én leutaztam Amszterdamból, hogy találkozassunk. Nagyon vallásos volt, minden levelét azzal kezdte, hogy „ha Isten is úgy akarja”. A Borocco-lányoknál szálltam meg (2011. február 3-án említtem őket ebben a naplómban, *Tiszatáj*, 2012. január), és úgy döntöttünk, hogy olyan helyre visszük, amelyet eddig még nem látott: a Place Pigallera mentünk, egy éjjeli mulatóba, ahol meztelen lányok táncoltak. Karcsi hápogott, de azt hiszem, élvezte is.

(December 19.) Megnéztünk egy nem túl jó, de nagyon érdekes filmet Freud és Jung viszonyáról. Fontos szerepet játszik benne Sabina Spielrein, egy jómódú családból származó hisztérikus nő, akit főleg Jung gyógyít; szexuális kapcsolatuk is van. (Freud szerepe jóval kisebb a filmben, bizonyára a nő életében is). Sabina kigyógyul, ír, jelentős tanulmányokkal járul hozzá a pszichoanalízis továbbfejlesztéséhez. Zsidó és a negyvenes években a náci megölik. A film következtében személye nagy érdeklődést váltott ki, egy könyv is megjelent róla és ez a könyvhetek óta a bestseller-listán van.

(December 24.) Nigériában karácsony este több keresztény templomot megtámadtak fanatikus mohamedánok, akik azt állítják, hogy mindent meg kell semmisíteni, ami az európai keresztény világra emlékezteti őket. Különös és nagyon radikális logika. Sok a halott, nagy a nemzetközi felháborodás. A problémát növeli, hogy a nigériai elnök maga is keresztény.

(December 27.) Idén sokat beszélnek Saltáról, egy kisvárosról Argentína északi részén, mert ott megerőszkoltak és meggyilkoltak két fiatal francia nőt, akik egy kongresszus után odautaztak. Annakidején én is jártam ott, mert Buenos Airesben, ahova meghívtak egy előadásra, a hangulat teljesen európai volt; mintha Spanyolországban lettem volna, és akartam látni valami egészen mást is. Én persze nem vonaton mentem, mint ez a két nő, hanem repülőgépen, mégpedig az Arolineas Privadas Argentinas gépével. (Később mondták nekem azok, akik meghívtak, hogy pár nappal előbb ennek a magánvállalatnak egy gépe közvetlen a felszállás után, még a fővároson belül, lezuhant). A gépben ketten ültünk, és kb. egy óra után megérkeztünk: Aeropuerto Internacional de Salta. A kérdésemre, hogy miért nemzetközi, azt válaszolták, hogy azért, mert minden héten egyszer repül onnan egy gép Boliviába. Salta valóban más volt. Az utcán mongolos arcú indián nők jártak, én négy régi templomot kerestem, ahol értesülésem szerint sok tizenhét-tizennyolcadik századbeli vallásos festmény volt látható. Ezek különös módon a mai argentinokat nem nagyon érdeklik, ők csak a régi indián folklórt és a függetlenségük óta készült, azaz tizenkilencedik és huszadik századbeli művészetet értékelik. A négy templom közül kettő zárva volt, az egyikben szerencsémre (!) éppen egy temetés zajlott, így a síró emberek között gyorsan megnézhettem egy pár csodálatos képet, egy másodikba is sikerült bemennem, de onnan a sekrestyés gyorsan és mérgesen kizavart. A visszaúton, amikor kiszálltunk, mozgólépcsőn kellett lemenni, de két asszony, akik ilyet eddig sohase láttak, úgy megrémült, hogy először mindenki leszállt és utána az ő kedvükért leállítottak mindent és ők legyalogolhattak.

BUDA FERENC

Derű – ború

TÚNÓDÉSEK FEHÉRRŐL, FEKETÉRŐL IV.

Egy újságcikket (vagy mit...) olvasgatok újra meg újra. Korántsem valamiféle szellemi élvezetből. Röviden s egyszerűen szólva: nem hiszek a szememnek. Vagy legalábbis: alig. Életkoromnál fogva – ami természetesen nem érdem, inkább napról napra mind kényelmetlenebbé váló állapot – személyes, közvetlen emlékeim vannak arról, hogy mely időszakokban ütötte fel a fejét, s mint harapódzott el széltilben ez a stílus, vagy inkább stílustalanság. Hogy másokat, például a fiatal koruk vagy egyéb ok folytán tájékozatlanokat, valamint az időszakos, avagy végleges memóriazavarban szenvedőket is emlékeztessen rá: a nyilasok, majd rá néhány